A gátszakadások krónikája

„A százéves gyár" című cikksorozat — melyet a jubileumi emlékkönyvből közöltünk — II. részének első bekezdése téves állításokat tartalmaz. Nevezetesen arról, hogy az 1879-es tiszai árvizet miféle gátszakadás idézte elő, mikor, de főként milyen körülmények között érte el a pusztító árvíz a nem megfelelő körtöltésekkel védett Szeged városát.

Téves a petresi gát „nyúlgát"-nak minősítése, téves a gát áttörésének időpontja a cikk előbb nevezett részében. A tévedés helyreigazításában Reizner János és Szabó László kutatási eredményeire támaszkodom. A petresi gátszakadás nem „1879. március 12-én hajnali fél kettő órakor" történt, hanem már 1879. március hó 5-én este 7 óra tájban. Való igaz, hogy a 97—98. gátőrházak közötti szakaszon következett be a gátszakadás. A katasztrófát katonai őrség riasztó lövése jelezte. Ezt meghallotta Várady Ignác, aki a Szeged-Percsórai Ármentesítő Társulat részéről a percsórai szakasz védelmét vállalta, méghozzá sikeresen már 1876-ban, és aki most 1879. március 5-én a gátszakadás előtt kevéssel haladt át ellenőrző-bejáró útján az említett tiszai gáton. A gátszakadás színhelyére visszatérve, látta, hogy a tiszai gát 20 ölnyi szakasza eltűnt. S ömlött a zúgó áradat a percsórai rétre. Onnan a helyi védekezési vonalakat áttörve, déli irányban tört előre.

A Szegedtől légvonalban mintegy 20 km távolságban bekövetkezett gátszakadás elzárására sem Várady Ignác, sem Novák József vezette „percsórai vészbizottság" nem gondolhatott, hiszen a közvetlen közelben megfelelő mennyiségű védőanyag — eszköz, munkaerő rendelkezésre nem állott. S a szabad utat kapott tiszai víztömeg hat méter magasan és negyven méter szélességben zúdult a percsórai, illetve petresi rétre. Sőt a gátszakadást rövidesen száz méter szélesre tágította az ár, másfél nap múltán viszont már kétszáz méter szélességben omlott össze a gát.

A városházán akkor ott éjszakázó urak közül senki sem tudta, hol van, a Tisza melyik partján Petres. Lázár György írta meg, hogy hazaszaladt! hátha otthon tudja valaki, merre is van Petres. A Dócból való szolgálótól tudták meg először, hogy a Tisza jobb partján.

A március 6-án hajnali 4 órakor Szegedre érkezett Radenich János, a Pallavicini uradalom jog és jószág kormányzója, a sövényházi gát megerősítését sürgette haladéktalanul. Így nemcsak az őrgróf uradalmi földjeinek tetemes része, hanem Tápé és Algyő községek is megmenthetők lesznek. Fel kell fogni az áradatot evvel az első helyi védekezési vonallal. Az oda irányított védekezés hiábavaló lett volna. A sövényházi gátat március 6-án, a délelőtt folyamán átszakította a közepe táján a másfélkét méteresen hömpölygő áradat. Így újabb szabad út nyílt Szeged felé. A víz részint déli irányban a Fiumei Alföldi Vasút Szeged—Békéscsaba közötti töltése felé, másrészt nyugati irányban a baktó-macskási töltés felé talált utat. Az utóbbi töltés március 7-én hajnalban — Börcsök Ignác jelentése szerint átszakadt, „és a víz már a délelőtti órákban el fogja érni a baktó-macskási töltéstől nyugatra is az alföldi vasút töltésének lábát." Ez utóbbi hír értéséhez tudnunk kell, hogy a baktó-macskási töltés, helyi védekezési vonal átszakadásával egyidőben a „94. sz. őrháznál az alföldi vasúti töltés is elszakadt". Így történhetett, hogy a Tisza romboló vize rárontott Algyőre és Tápéra. A sövényházi töltés, a baktó-macskási töltés regionális védekezést jelentettek, rendszert nem alkottak. Átszakadásuk után csak az alföldi vasút töltése, ennek gyors magasítása táplálta ideig-óráig Szeged népében a mentés reményét. A vasúti töltést „elegendő munkás és katonaság" magasította (Reizner). A víz szintje napok óta nem emelkedett, az általában 28 láb magas nyúlgát „egy kissé emelkedett a víz színe fölött". E nyúlgát védelmi képességét mutatja Lázár György jellemzése: „a folytonosan tartó havazás által teljesen átnedvesedett földtömeg volt, amelyben az életet csak a víz felől alkalmazott karózás, rőzsézés és deszkázás tartotta. Ha felmentünk rá, lábaink bokáig süllyedtek a sárban." Március 12-én, éjfél után fél kettőkor következett be az, amitől már mindenki tartott: az Alföldi Vasút pályatöltésén emelt nyúlgát a 97—98. számú őrházak között 25 méter hosszan átszakadt. Ekkor és ilyen körülmények között pusztult hullámsírba Szeged városa is.

ID. JUHÁSZ ANTAL,

a Hazafias Népfront
Csongrád megyei
Honismereti Bizottságának
alelnöke

A jövő hét a múltban

időjárás

Az 1900—1976 között naponta végzett szegedi meteorológiai megfigyelések feljegyzése és rendszerezése jó alkalmat ad arra, hogy összehasonlítsuk a jelenlegi napi időjárást az egykorival, s megállapítsuk, mennyiben tekinthető rendkívülinek, szélsőségesnek, vagy éppen az évszaknak megfelelőnek, átlagosnak.

	Június						
	13	14	15	16	17	18	19
Középhőmérséklet	20,3	19,9	19,6	19,9	19,7	20,1	20,5 °C
Átl. maximum	25,9	25,1	24,7	25,1	25,2	25,7	26,0 °C
Átl. minimum	14,7	14,7	14,5	14,6	14,2	14,4	15,0 °C
Legmagasabb hőmérséklet	33,0 1919	31,0 1930	32,6 1935	32,1 1962	32,6 1968	35,0 1927	33,7 °C 1948
Legalacsonyabb hőmérséklet	9,1 1974	9,7 1974	7,7 1974	9,0 1911	7,6 1973	6,4 1976	9,0 °C 1949

Bolondos évszakok

Emberemlékezet óta nem volt ilyen időjárás — csúszott ki szánkon a simára koptatott közhely. Mi is az igazság?

A XVI. századot megelőző időben, amikor a barométer, a higanyos hőmérő és a nedvességmérő még ismeretlen volt: a kezdetleges meteorológiai megfigyelések még a légköri jelenségek leírására korlátozódtak, fizikai mérésekre nem volt mód, így tehát mai értelemben vett előrejelzésről még nem beszélhetünk. Valójában a meteorológia minden egyes ága akkor indult fejlődésnek, amikor a rendszertelen, szórványos megfigyeléseket egységes módszert követő, kifogástalan műszerekkel fölszerelt, központilag szervezett észlelőhálózat váltotta föl. A magyar meteorológiai kutatás történetében ez az év 1870 volt.

Mit válaszol hát kérdésünkre 200 év sok százezer mérése? Hazánkban kizárt dolog például az, hogy a levegő hőmérséklete elérje az ötven fokot, vagy az, hogy egy nap alatt 1000 milliméter csapadék hulljon le, holott az előbb említett esemény Észak-Afrika sivatagos tájain és Indiában, az utóbbi fantasztikus méretű felhőszakadás pedig a karib-tengeri szigeteken és Délkelet-Ázsia trópusi területein nem is túlságosan ritka jelenség.

Amit viszont tényként elmondhatunk, néhány főbb éghajlati elemnek magyarországi rendkívüliségéről, „rekordjairól", az a következő:

A leghidegebb havi átlaghőmérsékletet: mínusz tíz fokot 1879 decemberében mérték. A legmelegebb havi átlagot: plusz 26,8 fokot augusztusban, 1807-ben. És még egy havi átlag különlegesség: a legmelegebb október (1903-ban 15,6 C) majdnem azonos volt a leghidegebb júniussal (1923-ban 16,9 C).

Az a keret, amin belül hazánk területén a hőmérséklet ingadozhat, természetesen jóval nagyobb a havi középhőmérsékletek szélső ingadozásánál. Magyarországon a legmagasabb középhőmérsékletet, 41,3 fokot Pécsett jegyezték föl 1950. július 5-én, míg a legkeményebb fagyot —35,0 fokot Görömbölytapolcán észlelték 1940. február 16-án.

Az időjárás rendellenes alakulása a hőmérséklet mellett a csapadék eloszlásában jut legélesebben kifejezésre. Hazánk területén a csapadék évi összegének normál értékei kereken 500 és 900 milliméter között változnak. Az országban előfordult legnagyobb évi mennyiség megközelítette az 1300 milliméternek, míg Alföldünk szárazabb éghajlatú területein volt olyan év, amikor csak 250 milliméter csapadék hullott. A leghosszabb csapadék nélküli időszak hazánk alföldi tájain elérheti az 52 napot. Ugyanakkor 1953. június 9-én egy nap alatt (!) 260 milliméter eső hullott a Komárom megyei Dad községben...

A legvastagabb takaró hófúvásmentes esetben 151 centiméter volt 1947 februárjában Kőszeg-stájerházakon. A leghosszabb ideig tartó hóborítás magasabb hegyvidékeinken 130—160 napig tarthat (tehát mintegy öt hónapig), ám havas, zord teleinken az Alföldön is előfordulhat 100—110 hótakarós nap. Itt viszont olyan tél is lehetséges, amikor nem alakul ki hótakaró. Az egy nap alatt lehullott legnagyobb hócsapadékot Farkasgyepűről tartják nyilván, 82 milliméterrel.

CSÓTI LÁSZLÓ

Földalatti a föld felett

A nagyvárosok közlekedésének csődje világjelenség. Az utak zsúfoltságát többféle módon igyekeznek csökkenteni. Mindenekelőtt arra törekednek, hogy a közlekedésben részt vevőket a tömegközlekedési eszközök használatára szorítsák rá, s ennek megfelelően a gyorsvasút- és metróhálózatot minél nagyobb mértékben kiépítsék. A tömegközlekedési eszközöket vagy a föld alá bújtatják, vagy a magasba emelik a pályájukat, illetve az utat, ahol közlekednek, hogy minél gyorsabban és zavartalanabbul érhessenek céljukhoz a járművek utasaikkal. Fontos feltételnek számít, hogy ahol csak lehet, elkülönített szintű keresztezéseket hozzanak létre, vagyis az egymást keresztező utakat egymás alá-fölé bújtassák.

A sínhez kötött tömegközlekedési eszközök vonalvezetésénél a kombinált megoldások sem ritkák. Igen sok példa van rá, hogy a földalatti vasutak pályájába olyan szakaszokat is beiktatnak, ahol a szerelvények „kibújnak" a mélyből és felszíni vasútként folytatják útjukat. Máskor kénytelenek azt a megoldást választani, hogy a földalatti felszíni szakaszát még meg is emelik, magas pályára helyezik. Ez a helyzet a washingtoni metrónak a múlt évben átadott egyik új vonalszakaszánál, ahol a szerelvényeket a jelentős mértékben megemelt vasbeton pályára fektetett síneken kénytelenek közlekedtetni. Egészen szélsőséges esetnek számít, de már ugyancsak van rá példa, hogy a föld alatti alagútból a felszínre kivezetett szerelvényeket épületek tetején kiépített pályán közlekedtetik. Ez azonban csak szükségmegoldás.

Zalka Máté

rejtvény

Negyven éve, 1937. június 11-én halt hősi halált Zalka Máté író, a spanyol polgárháborúban a XI. (függőleges 12. számú sor). 1920-ban a (vízszintes 33. és 51. számú sor) megmentette a Kolcsak ellenforradalmi csapatai által (vízszintes 1. számú sor.) (A sarokkockák betűi: E, I, G, T.)

VÍZSZINTES: 1. **Beküldendő.** 12. Vízi növény. 13. Vigyázója. 14. EMI. 15. Festetlen, durva posztó. 16. Kutya. 17. Fekete István állatregényének címe. 19. Szovjet tehergépkocsi márka. 21. LR. 22. Évszak. 23. Madár. 25. Hogyishívják. 27. Nulla. 29. Üdítő ital. 31. Ez évben. 33. **Beküldendő.** 36. Telefonszám, röv. 37. Nagyon öreg ember. 38. Hölgyek. 39. Azonos betűk. 40. Táplálkozó. 42. Mint a 36. számú sor. 44. Vissza: feszítő eszköz. 45. Elváraszt. 47. Végtagjai. 49. Fordított névelő. 51. **Beküldendő.** 53. Kétjegyű mássalhangzó. 54. Vissza: színültig telt. 55. Attól az illetőtől. 56. Vissza: A Szovjetunió egyik köztársasága. 57. Pálca. 59. Visszaejt (!) 61. Juttat-e? 62. RM. 63. Fölösleges holmi. 65. Gyilkolja. 67. Fordított állóvíz. 68. Magyar zeneszerző volt (Ferenc). 70. Származó.

FÜGGŐLEGES: 2. Végtag. 3. Erdő belseje. 4. Dühödt, indulatos. 5. Országos Rendező Iroda. 6. Alulra. 7. Kicsinyítő képző. 8. Vonatkozó névmás. 9. Cukorkaféle. 10. Biztató szócska. 11. Az Operaház építője. 12. **Beküldendő.** 17. Lop — zsargonban. 18. Ülőbútor. 20. Közel-keleti államnépe. 22. Darál. 23. Semmikor sem. 24. Sokszoros asztaliteniszező-bajnokunk. 26. Paradicsom. 28. Esztendők. 29. Tessedik Sámuel. 30. KS. 32. Villanykörték. 34. Arany- és ezüstműves. 35. Nem azé. 40. Kiváló, válogatott. 41. Egoista. 42. Kugli. 43. Alul. 45. Táplál. 46. Azonos betűk. 47. Fekete István állatregényének címe. 48. Kortyolta. 50. Állatok alá vetett szalma. 52. Duplán közeleg (!) 53. Óvoda. 58. Ámbár, jóllehet. 60. Elől. 63. Borít. 64. Időhatározó. 65. Úttörőcsapat-egység. 66. Egyik mesterséges nemzetközi nyelv. 68. LD. 69. Helyrag. 70. Perecvég. 71. Személynévmás. 72. Névelő.

MEGFEJTÉSEK — NYERTESEK

A két héttel ezelőtt megjelent rejtvény helyes megfejtése: Sárgarigó hintáz a szilfán Tréfás kedvén a csalit nevet.

A megfejtők közül sorsolással nyertek és személyesen vehetnek át vásárlási utalványt a szegedi Móra Ferenc Könyvesboltban (Kárász utca) ahol azonnal vásárolhatnak is érte: Szabó István, Szeged, Horváth M. u. 2., Veszelovszki Ferencné, Szeged-Algyő, Bartók B. u. 64., Kakuszi Zoltánné, Szeged, Odessza 212., Bánfalvi Ferenc, Szeged, Zoltán u. 21., Varényi Attila, Szeged, Űrhajós u. 6/A.
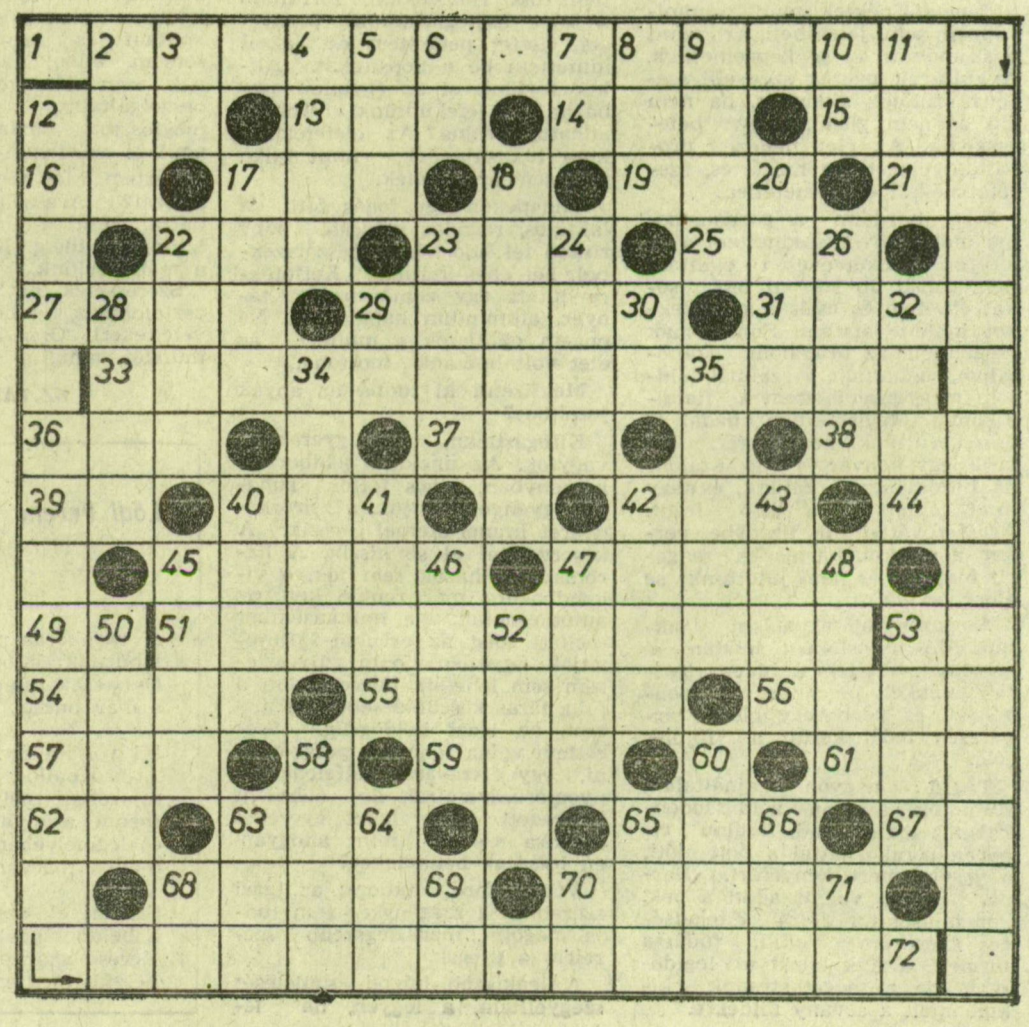
A megfejtéseket postai levelezőlapon kérjük beküldeni. Beküldési határidő a megjelenéstől számított hat nap. Címünk: **6740 Szeged, Tanácsköztársaság útja 10.**